

Tiedetoimittajia tarvitaan nyt enemmän kuin koskaan

Tieteessä tapahtuu -lehdessä (5/2020) Salla-Maaria Laaksonen ja Petro Poutanen kirjoittivat tiedeviestinnän ja tieteen avoimuuden suhteesta. Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden vaatimus on epäilemättä muuttanut melkoisesti akateemisen maailman suhtautumista mediaan ja yleisemminkin julkisuuteen. Sosiaalisen median muodostuminen aiempaa tärkeämmäksi ja perinteisten medioiden tiedesisällön muuttuminen yhä tiedotepainotteisemmaksi tuovat omat lisänsä tiedeviestintään ja siihen, miten sitä tulee tehdä nykyisin ja tulevaisuudessa.

Perusteellisessa ja perustellussa artikkelissa pisti silmään yksi toteamus: ”Suurelle yleisölle tarkoitettun tiedon julkaisemiseen ei kuitenkaan tarvita enää toimittajaa eikä kustantajaa: julkisuuden voi ottaa haltuun itse.”

Tämä pitää paikkansa siinä mielessä, että sosiaalisen median ansiosta ja kiinnostavan henkilökohtaisen brändin luomalla kuka tahansa tutkija voi olla hyvinkin näkyvästi esillä ja kommunikoida suoraan yleisön edustajien kanssa tutkimuksestaan, tieteestä yleisesti ja paljon muustakin.

Tutkijoiden kanssa suorassa kontaktissa olevina ja jo 1980- ja 1990-luvulta alkaen alalla olleina tiedetoimittajina halusimme kuitenkin korostaa tiedetoimittajien osuutta tiedeviestinnässä ja -journalismissa. Tiedämme kokemuksesta, että vain osa tutkijoista kokee julkisuuden itselleen luontevaksi, ja vain pieni osa pystyy tai haluaa ”uhrata” aikaansa tieteen popularisointiin ja tiedeviestintään. Yliopiston tai tutkimuslaitoksen viestinnän määräys tehdä tietty määrä blogitekstejä tai sosiaalisen median päivityksiä ei tuo tulosta, jos tutkijalla ei ole siihen halua tai kykyä.

Laaksonen ja Poutasen artikkelista saa kuitenkin käsityksen, että homma hoituu tutkijalta kuin tutkijalta varsinaisen tutkimuksen, jatkuvan

apurahahakemus- ja raportointirumban, jufopisteiden keruun, opetus- ja opinnäytteiden ohjaustyön sekä muun uran kannalta oleellisen meritoitumisen ohessa, kun vain ”ottaa julkisuuden haltuun”.

Kokemuksesta tiedämme, että valtaosa tutkijoista on huojentuneita, kun ammattitaitoinen tiedetoimittaja hoitaa asian. Toisaalta on ymmärrettävää, että akateemisessa maailmassa suhtaudutaan usein nuivasti tiedeuutisointiin, sillä yhä yleisemmin se on lähtöisin muiden kuin tiedetoimittajien kynästä. Jälki on sen mukaista ja jutut vilisevät virheitä, monesti ihan perusasioissakin.

Laaksonen ja Poutasen näkemys perinteisestä tieteen popularisoinnista on myös kovin rajoittunut. Heidän mukaansa se on tieteen sisältöjen kääntämistä kansantajuiselle kielelle, jolloin ”yleisöksi on ajateltu koko kansa eli suuri yleisö”. Omassa työssämme joudumme jatkuvasti pohtimaan kohderyhmien tunnistamista, se on eräs (tiede)toimittajan perustaidoista.

On aivan eri asia kirjoittaa sanomalehteen, yleisaikakauslehteen tai tietyn alan harrastuslehteen. Televisio, radio ja erilaiset nettituotteet sekä sosiaalisen median eriluonteiset palvelut vaativat kukin oman lähestymistapansa. Kirjat ovat myös asia aivan erikseen. Kohderyhmänä ei todellakaan ole kaikissa tapauksissa ”koko kansa”, eikä työtä tehdä aina samalla tavalla.

Tieteestä ja sen tuloksista kertomisen nähdään olevan entistä enemmän vuorovaikutusta. Sen soisi olevan entistä enemmän myös tiivistä yhteistyötä tutkijoiden ja tiedetoimittajien, omien alojensa asiantuntijoiden, välillä. Tieteen popularisointi, tiedeviestintä, tutkimustulosten välittäminen – millä nimellä sitä kutsutaankaan – ei ole pelkkien valmiiden vastausten antamista, se on myös kysymysten esittämistä. Ja se on meidän tiedetoimittajien ydinosaamista.

Tästä päästään kaikkein olennaisimpaan asiaan: journalismiin. Olisi ennen kuulumatonta ehdottaa, että poliitikot voisivat hoitaa toimittajien sijaan politiikasta kertomisen mediassa tai urheilijat vastaisivat urheiluvivuista. Kaikki voivat olla sosiaalisessa mediassa aivan kuten haluavat, kertoa näkemyksensä tapahtumista ja rakentaa omaa henkilöbrändiään, mutta heidän ”päästämisensä” suoraan toimittajien saappaisiin ei ole suotavaa – eikä kovin monella olisi siihen aikaa tai kykyäkään.

Tiedeviestinnästä suuri osa on varsin arvopaata tieteen tunnetuksi tekemistä, mutta jo pelkästään tutkimustuloksista raportoitessa yksittäisen tutkijan tai tutkimuslaitoksen tiedottajien näkökulma on kaventunut: muita mahdollisia tuloksia ei mainita, joissain tapauksissa omia tuloksia jopa liioitellaan. Osin tämä voi olla innostuksesta sekä omasta tutkimusympäristöstä tulevaa vauhtisokeutta, mutta toisinaan kyse on raadollisesta tutkimusryhmien kilpailusta ja rahoituksen pohjustamisesta. Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden vaatimuksella kun on kääntöpuolensaakin. Maailmalta löytyy jo esimerkkejä tutkimuksista, joissa näkökulma on valittu siten, että tulokset saavat ”kohujulkisuutta” ja oma instituutio laajaa näkyvyyttä.

Asiantunteva tiedetoimittaja näkee kokonaisuuden ja osaa suhteuttaa tiedotteet sekä yksittäisten tutkijoiden lausunnot. Hän pystyy tekemään lisäkysymyksiä ja keräämään täydentäviä kommentteja. Tästä syystä toimituksissa on mm. politiikkaan, urheiluun ja kulttuuriin erikoistuneet toimittajat.

Kuten Laaksonen ja Poutanen artikkelissaan toteavat, tiede ja sen tulokset kiinnostavat ihmisiä. Tiede ja tekniikka ovat äärimmäisen olennaisia, kun etsitään ratkaisuja sosiaalisiin ongelmiin ja tarkastellaan yhteiskuntien kehittymistä tulevaisuudessa. Perustellulle faktatiedolle on kysyntää enemmän kuin koskaan ennen, kun huuhaa leviää digiavaruudessa kulovalkean lailla. Ihmisten on entistä vaikeampi erottaa todet, tieteellisesti perusteltavat, ja epätodet, pohjaa vailla olevat väitteet toisistaan. Tilannetta ei helpota joidenkin ryhmittymien tarkoituksellinen asioiden vääristely ja suoranainen valehtelu.

Omasta mielestämme asiantuntevia tiedetoimittajia tarvitaan nyt enemmän kuin koskaan. Vain tutkijoiden ja tiedottajien käsissä oleva tiede-

viestintä vähentää yleisön luottamusta tutkimukseen sekä antaa eväitä salaliittoteorioille ja tieteen vastustajille.

MARKUS HOTAKAINEN JA JARI MÄKINEN

Kirjoittajat ovat tiedetoimittajia.

PALKITTUJA

Eurooppalainen yhteiskuntatieteiden Mattei Dogan Foundation -palkinto (European Consortium for Political Research, ECPR) poliittisen sosiologian tutkijalle, professori **Niilo Kaupille**.

Duodecimien palkinnot dosentti **Annikki Vaalastille** haavahoidon kehittämisestä ja ylilääkäri **Asko Järviselle** selkeästä viestinnästä koronakäväänä.

Suomalaisen Tiedeakatemian Väisälän palkinto kvanttiteknologian professori **Mikko Möttösel**le ja matematiikan apulaisprofessori **Tuomas Orposelle**.

Yrjö Jahnssonin säätiön tiedepalkinto THL:n tutkimusprofessori, psykiatrian tutkija **Jaana Suvisaarelle**.

Eurooppalaisen aistitutkimuksen yhdistyksen (Sensory Science Society) ensimmäinen palkinto Helsingin yliopiston emeritaprofessori **Hely Tuorilalle**.

Svenska Sällskapet för Antropologi och Geografi (SSAG) on myöntänyt Oulun yliopiston maantieteen professori **Anssi Paasille** Vega-mitalin tieteellisistä ansioistaan poliittisessa maantieteessä.

Syöpäsäätiön palkinto Tampereen yliopiston professori **Teuvo Tammelalle** eturauhassyöpätutkimuksesta.

Vuoden professori 2021 on lääketieteen professori **Juhani Knuuti** Turun yliopistosta. Valinnan teki Professoriliitto.

Lääkäriliiton Max Oker-Blom -palkinto gynekologi **Pirkko Brusilalle**.

Vuoden tiede-editori tunnustus Sosiaalilääketieteellisen Aikakauslehden päätoimittaja **Riikka Lämsälle**. Sen antoi Suomen tiedekustantajien liitto.

Vuoden 2021 tiedetoimittaja on Helsingin Sanomien toimittaja **Annikka Mutanen**, Vuoden 2021 tiedeviestintäpalkinto TSV:n vastaavalla tuottajalle **Mandi Vermilälle** ja Museoliiton Museokortille. Palkinnot myönsi Suomen tiedetoimittajien liitto.